

Conversa con Isaac Díaz Pardo

Manuel Pérez Rúa

Como se unha marea o deixara pousado sobre San Marcos, nun outeiro de entrada do camiño francés cara a Compostela, o Instituto Galego da Información (IGI) é unha arquitectura de cristal e imaxinación chantado sobre a terra verde. Dende o seu interior, este edificio proxectado no seu día para editar o diario Galicia, ten un aire case transparente de silencio e baleiro, no que se nota a man de Andrés Albalat como tamén nos inmobles de cerámicas O Castro, en Sada, ou o de Sargadelos en Cervo.

Isaac Díaz Pardo capitaneou estes edificios, tres eixes, tres puntos neurálxicos, ligados á marca Sargadelos e a un proxecto empresarial pensado para integrar economía, historia e cultura de Galicia.

A marca e o proxecto Sargadelos están hoxe en litixio entre a dirección que representa á maioría dos accionistas e Isaac Díaz Pardo, por mor de discrepancias no modelo de xestión. Por ese motivo, o IGI non conta xa con ninguén no seu cadro de persoal e a situación de Isaac é a do ex-administrador e representante dunha idea empresarial e cultural que esmorece. A idea que transmite hoxe o IGI é meduliana, co último resistente aínda no seu interior, negándose ao desaloxo e á transformación, desvirtuación ou desaparición dunha idea que condensou case catro décadas de historia empresarial e cultural en Galicia.

Entramos no edificio e aparece Isaac, amable e riseiro, mesmo en pleno proceso de recuperación dunha caída aos seus case 89 anos, e falamos sobre

o fardel da súa memoria.

A GUERRA CIVIL E A POSGUERRA

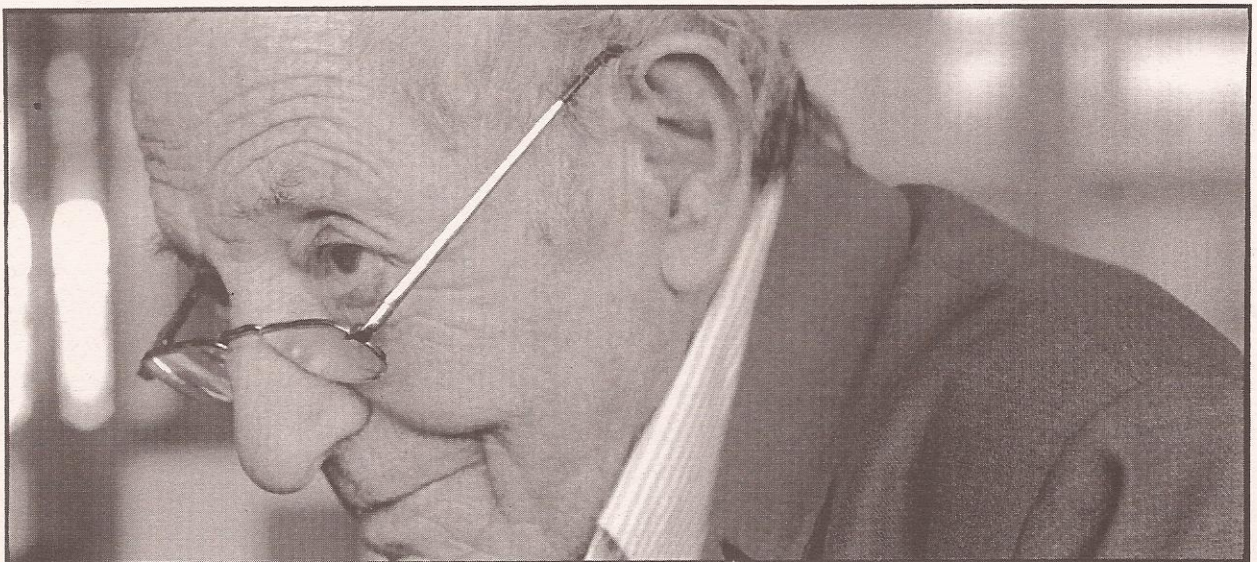
Foi tremendo. Que podes facer...?, esconderte, como fixen eu. Estiven seis meses metido nunha habitación. Nun piso. Na casa de meu tío, na Coruña. El era Caballero de Santiago e alí non me ían ir buscar. Foron os seis meses máis violentos da guerra. Que podo dicir da guerra?, que foi unha miseria...

A vida, durante a guerra, mellorou economicamente, nun 50% aproximadamente. Pero claro, mellorou porque Galicia tiña unha gran produción e, coa guerra, non se podía exportar. Entón, polos, ovos, patacas, todo o que era de comer, baixou moito. O peor é que despois termina a guerra e houbo que alimentar á outra parte, Entón púxose mal, apareceu o estraperlo e as dificultades, despois da guerra.

Na casa onde estaba escondido, unha tía política miña que era máis ben partidaria de Franco, dicía: “¿ves como bajó la comida y la vida con Franco?”

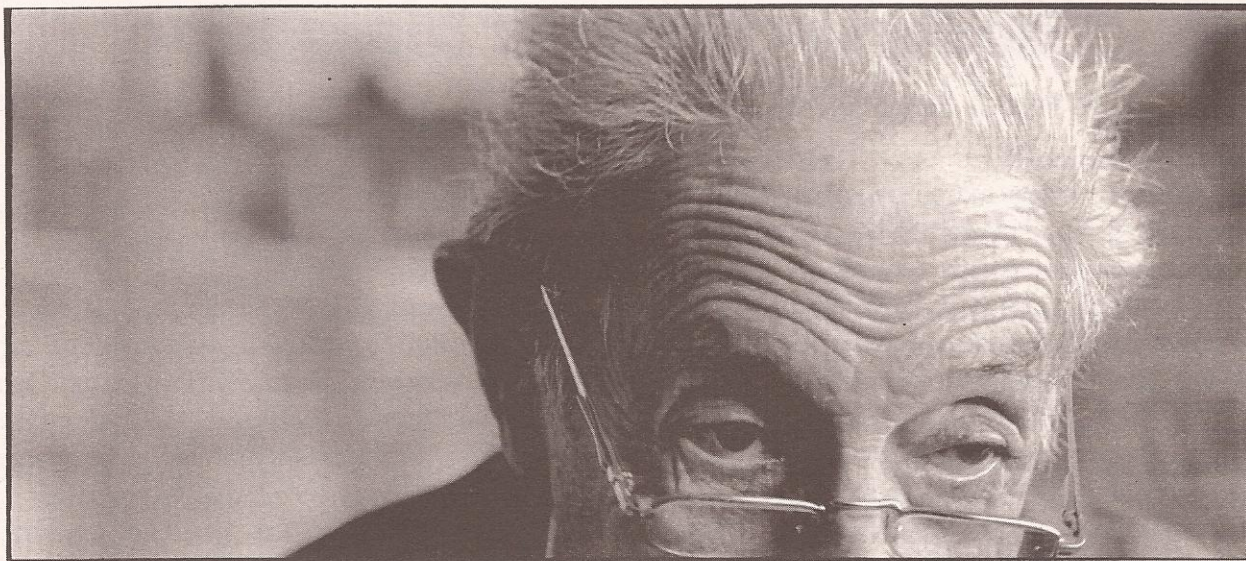
Pero despois, se non fora polo estraperlo, a xente morría de fame, eh?

Os socios meus, no principio, tamén eran franquistas, porque poñer unha industria non lle deixaban a calquera. E menos a min, que era un roxo, non?, pois contaba un socio meu en Cerámicas do Castro que Franco viña sempre a Coruña e o Club Náutico lle daba sempre unha comida e lle poñen un panecillo. Entonces, Franco dixolle: “Pero este pan es de estraperlo..”, entón a muller, a primeira

3/09

MR

muller de Pedro Barrié de la Maza, que era moi botada para adiante, díxolle:

-¡Ay, excelencia...!, si no fuera por el estraperlo, estábamos todos muertos...

E el botouse tamén a rir e non pasou nada.

ANOS 1950-60

Foise normalizando a cousa, pero aínda durou moito aquilo de prato único, día sen postre...

O FRANQUISMO

Nunca fixeron o que tiñan que facer. O mínimo que deberan ter feito era pacificar e crear unha situación normal. Pois non, mantiveron a guerra e mataron ata o final. Aínda poucos días antes de morrer Franco, mataron xente, mesmo un [Xosé Humberto Baena] era de Vigo.

FASCISMO, NAZISMO

A guerra nosa termina no 39. No mesmo 39 empeza a guerra europea. Pero no 45 non queda nada, e en cinco anos, varreran con todo o fascismo e o nazismo. E incluso, os americanos deixaran a península Ibérica en mans dos fascistas. Nin a España nin a Portugal lle tocaran nada. Pero, incluso en Portugal, chega un momento que rebenta e fan a Revolución dos Caraveis, e eliminan os cargos fascistas. Pero en España, nin sequera eso. Non houbo Revolución dos Caraveis. O único que sucedeu é que morreu Franco pero seguiron os mesmos. Aquí non cambiou nada. E agora, trinta e tantos anos despois, foron cambiando algo as cousas, pero aínda quedan moitos residuos do franquismo. Aínda está en Madrid, está nos tribunais de xustiza...

CACIQUISMO HOXE

Xa foi máis. Algo queda por Ourense, pero xa foi máis. Nese terreo melloraron algo as cousas.

IDIOMA GALEGO

O galego, unha pobre lingua que está para desaparecer, porque a xente nova, segundo as estatísticas, está falando cada vez menos galego, e están combatendo, os franquistas que quedan aí, para que morra.

EMIGRACIÓN, EXILIO, MEMORIA HISTÓRICA

Eu non sei se son un emigrante ou se son un exiliado, porque crucei o Atlántico vinte veces para ir e vinte veces para volver. Tiña que atender unha fábrica en Arxentina e iso fíxome poñerme en contacto cun grupo de exiliados moi importante. Estaban moi cohesionados, sabían moi ben o que querían: Luis Seoane, Lourenzo Varela, Rafael Dieste, Blanco Amor, Núñez Búa, Antonio Baltar, Vilanova..., unha dúcia de persoas importantes. Pensaban todos en volver a Galicia, tiñan as maletas preparadas. E volveron todos..., todos os que non morreron alá: Núñez Búa e Antonio Baltar morreron alá...

-“Se volvemos a Galicia, que habería que facer?”, se falaba.

A resposta era: hai que facer memoria histórica. Porque destruíran o Seminario de Estudos Galegos, destruíran a editorial Nós..., en fin, todo o que tiña un contido. E é a primeira vez que este concepto de “memoria histórica” se escoita. Non houbo outro, no exilio. Entón, Luís Seoane e mais eu, que estabamos unidos por todo isto, pola arte, por unha serie de cousas, pois fixemos o Laboratorio de

Formas para, previsiblemente, volver e crear unha institución recuperadora da memoria histórica. E así se creou Edicións do Castro, foi a primeira que se creou para recuperar a memoria histórica, e tamén recuperar Sargadelos, recuperar o Movemento Renovador da arte galega, pero sobre todo, a editorial foi a que tivo máis transcendencia para a memoria histórica, que foi chegando a Madrid e agora está convertida en lei.

OUTRAS EMIGRACIONS

Sacando [os exiliados] había xente galega [emigrados en América] que tiña intereses. A diferenza entre os emigrados e os exiliados era completa. Porque á emigración ía o peor de cada casa. Chegaba alí e, en xeral, tiña que dedicarse á hostalería, porque non tiña formación..., esta é a realidade. Os emigrantes, o que ían, era a mellorar a súa vida, en tanto que os exiliados non ían mellorar a súa vida, ían sacrificarse por unha idea de país. Con algunhas excepcións, porque houbo algunha xente que se enriqueceu, que tiña unha conciencia importante de Galicia e se lles criticaba moito porque aos ricos se lles criticaba polo feito de ser ricos, pero algún axudaba moito e non se lle tiña en conta. Por exemplo, don Manuel Puente, que naturalmente fixo moito diñeiro, chegou ser presidente do Banco Español del Río de la Plata e fixo moitas cousas importantes, protexendo a Castelao, e non se podía desprezar..., era un emigrante pero tiña conciencia galega importante e axudou...

ARTE

Nós o que fixemos foi facer o museo de arte contemporánea, o Centro Galego de Arte

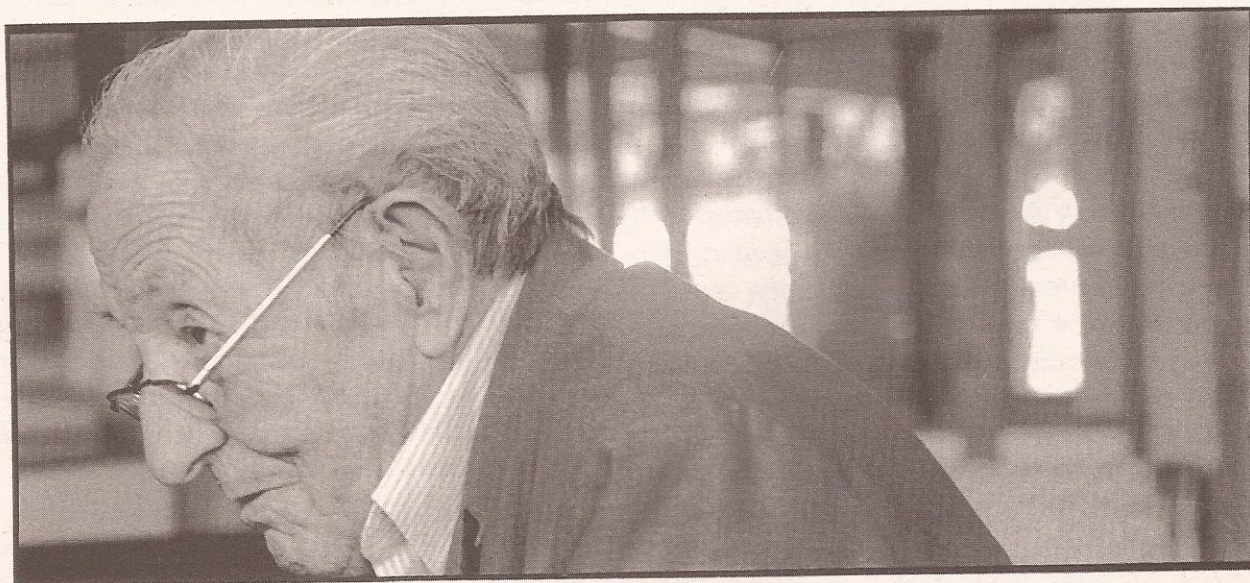
Contemporánea, que é o primeiro museo de arte contemporánea que se fai en Galicia. A partir de Castelao cambia o concepto de arte, cambian as cousas porque os artistas se poñen en contacto coas vangardas de Europa, e, en segundo lugar, teñen en conta o exemplo de Castelao, unha idea clara de que tiña que cumprir unha función social.

A DESAPARICIÓN DOS ORIXINAIS DO ÁLBUM "NÓS"

No ano 1918, Castelao fai as estampas do álbum Nós. Ollo, que as estampas do álbum Nós, desapareceron. Non se sabe onde van. E teño eu ao mellor a culpa de que non se saiba onde van, porque eu estiven traballando trece anos con Núñez Búa, traballando na cerámica, e Núñez Búa fixo a primeira gran biografía de Castelao, publicada nese especial de A Nosa Terra. Castelao morre en xaneiro de 1950 e, en xullo, publican ese extraordinario de A Nosa Terra no que colaborou Cabanillas, Otero Pedrayo...

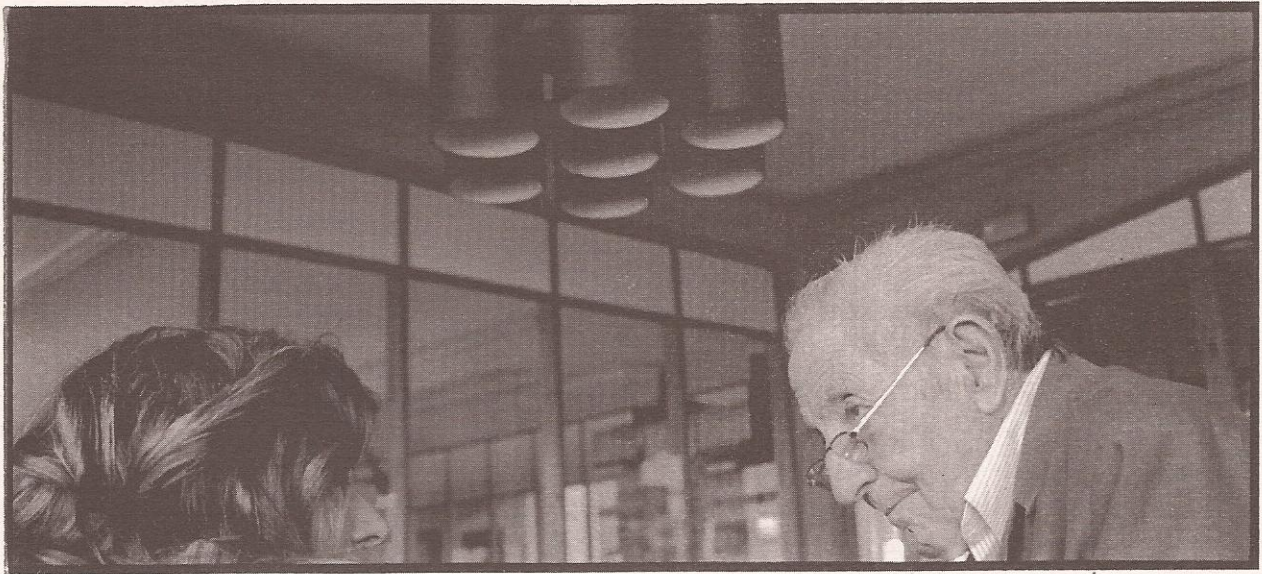
Pero eu como non lin naquel momento a biografía de Castelao que fixera Núñez Búa, lina moito despois, pois me puideron ter enterado de quen os tiña...

Castelao tiña o sentimento de quen os tiña gardado. E tamén o sabía Núñez Búa. Falouse moito de quen os tiña, falei con Filgueira Valverde desto, porque a xente enseguida lle atribuíu a Filgueira Valverde isto, porque sabemos que Filgueira se quedou con cousas da casa de Castelao. Hai un inventario que fixo a policía, da casa de Castelao, onde se di: "tres calzoncillos, calcetíns..., un libro con tantas follas..", non se sabe se algunha desas cousas..., e se sabe, si, que Filgueira Valverde con algunha cousa se quedou, das que aparecen no inventario de policía, pero cousas sen maior

1/16

1/16

importancia. El falou comigo e preguntoume quen cría eu que os tiña. Eu non sei. Pouco tempo antes de morrer, [Filgueira Valverde] díxome: "coido que xa estou cerca de saber quen ten as estampas [do álbum Nós]". Pero morreu tamén.

A CONDESA DE PARDO BAZÁN E CASTELAO

A condesa de Pardo Bazán, magnífica escritora, pero que non entendía a Castelao, levábase ben con Castelao porque Castelao a respectaba, parece ser que lle dixo a Castelao:

-Pero, Castelao, ¿por qué sendo Galicia tan bonita, sus mujeres, su paisaje...?, pintas una Galicia tan tétrica, tan dramática...

E Castelao contestoulle:

-Porque yo no tengo vocación de estupefaciente.

SARGADELOS

Sargadelos é unha fábrica, pero ao lado temos o Seminario de Estudos Galegos. Pero aí temos un conflito. Sargadelos é un elemento técnico, ten unhas magnificas instalacións, pero ten tamén biblioteca, e o elemento cultural e científico que lle daba vida. E os que se fixeron co control, con trampas, cun avogado que levaba trinta anos traballando comigo..., fíxome trampa nun documento e agora o Seminario está á parte porque romperon o acordo, unha cousa lamentable, vamos a ver..., se algún día reinase a xustiza ou hai que chamarlle inxustiza, porque aos meus anos xa non teño medo de que me metan na cadea, vou para 89 anos...

Todo depende da xustiza. Pero a xustiza é unha colección de señoritos e señoritas, imbéciles, que queren gañar un soldo e que non fan nada de nada.

Non hai unha organización que funcione. A xustiza non serve nada máis que para protexer aos ladróns. Podes roubar tranquilamente, que non pasa nada. É a única cousa do Estado que non cambiou nada, está chea de franquistas, é lamentable, vamos a ver...

OS SOBREVIVINTES DO ESTATUTO DE 1936

Só quedamos tres do movemento galeguista que fixo o Estatuto: Avelino Pousa Antelo, Paco del Riego e máis eu. Cando morramos os tres, non quedan testemuños sobre o Estatuto do 36. Con Avelino aínda me vexo algunha vez, porque está aquí, en Santiago, e coincidimos, e temos que falar nalgún acto, eu falo moi pouco, pero a Avelinogústalle falar...

A entrevista con Isaac convértese na entrevista de Isaac cando el pregunta polo millo corvo, a situación xeográfica da aldea de Meiro, a caste do cereal, se existe noutras partes de Galicia ou do mundo, e a conversa transfórmase nunha unidade didáctica mentres Victoria lle conta os pasos do proceso do millo, o pan, os bois, as actividades cos nenos..., mentres imos realizando as fotografías e falando, entre formal e informalmente, sobre os aspectos que unha persoa coma el -que fixo da liberdade unha das belas artes e un estilo de vida- salientaría máis da súa biografía.

Calquera sabe..., non pensei nunca nada deso, pero ao mellor faría o mesmo, eu non me arrepinto de nada do que fixen..., se acaso, se arrepinte un de terse casado..., he, he, he, porque a muller rifa moito..., e eu levo sesenta e dous anos aguantándoa, que xa é chover!...

Febreiro de 2008